

УДК 141.7:378.01

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ПЕРЕМІЩЕНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ**RECOMMENDATIONS ON IMPROVING THE WORK OF MOVED UNIVERSITIES****Терепищій С. О.,**

доктор філософських наук, провідний науковий співробітник, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна),
e-mail: terepyshchyi@gmail.com

Хоменко Г. В.,

молодший науковий співробітник, аспірант, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна),
e-mail: sntnpu@gmail.com

Заїчко В. В.,

молодший науковий співробітник, студентка факультету менеджменту освіти і науки, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна),
e-mail: madam.vlada@ukr.net

Terepyshchyy S. O.,

Doctor of Philosophy, Leading Researcher, National Pedagogical M. P. Drahomanov (Kyiv, Ukraine),
Email: terepyshchyi@gmail.com

Khomenko GV,

junior researcher, graduate student, National Pedagogical M.P. Drahomanov (Kyiv, Ukraine),
e-mail: sntnpu@gmail.com

Zayichko V. V.,

Junior Research Fellow, student of the Faculty of Management Education and Science, National Pedagogical M.P. Drahomanov (Kyiv, Ukraine),
e-mail: madam.vlada@ukr.net

Повернення Криму та окремих районів Луганської і Донецької областей під контроль українського уряду є головним завданням сучасної України. Повернення контролю над територіями викличе потребу в реінтеграції усіх галузей економіки та суспільного життя. Особливо важливо реінтегрувати систему освіти, зокрема і вищої, об'єднавши розділені, через вимушене переміщення, університети. Проте, наразі відсутні як науково-обґрунтовані стратегії, так і конкретні кроки, які необхідно здійснити у цьому напрямі.

Якщо переміщених університетів в Україні не є чимось принципово новим у світовій практиці. Подібні (але не тотожні) проблеми існують, наприклад, в регіонах Грузії – Абхазії та Південній Осетії. Дослідження сучасного стану переміщених університетів України та порівняння їх з подібними проблемами в інших країнах дозволить: по-перше, проаналізувати травматичний досвід переміщених університетів; по-друге, побачити перспективу українських університетів, які були переміщені із зони ООС та Криму; по-третє, розробити покроковий план реінтеграції, консенсусу та примирення академічних спільнот.

Ключові слова: реінтеграція, вища освіта, переміщені університети, академічні громади, примирення.

The rejunction of Crimea as well as several parts of Luhansk and Donetsk regions to Ukrainian Government control is the main task for contemporary Ukraine. The receiving of control over the territories will cause the need of reintegration of all the economy and social life spheres. It is very important to reintegrate the system of education (especially, higher education one) by joining of divided universities which were disunited due to forced

misplacing. There are no scientifically substantiated strategies as well as particular steps for performing of rejunction. The Ukrainian “displaced universities” phenomenon isn't something new for the world practice. The similar (but not equal) problems take place at Georgian regions such as Abkhazia and Southern Osetia.

The research of the contemporary conditions of Ukrainian and Georgian universities will let: firstly, to analyze the traumatic experience of “displaced universities”; secondly, to see the perspective for Ukrainian universities misplaced form the zone of OOS and Crimea; thirdly, to develop the step-by-step plan of reintegration, consensus and reconciliation of academic communities.

Keywords: reintegration, higher education, displaced universities, academic communities, reconciliation.

Вступ. Цьогоріч минуло вже п'ять років з того часу як Україна втратила Крим та частину Донбасу в результаті військової агресії РФ. За цей час на сході України кожного дня невпинно продовжували гинути військовослужбовці, захисники української незалежності. Окрім тисяч людських жертв та мільйонів понівечених доль, на лінії військового зіткнення та у прилеглих зонах було повністю зруйновано інфраструктуру, унеможливлено нормальне життя людей. 14 квітня уряд України офіційно оголосив про початок антитерористичних операцій на сході після захоплення адміністративних будівель у Харкові, Луганську та Донецьку. У травні місяці сепаратисти провели референдум задля декларування незалежності проросійських угруповань ДНР та ЛНР.

За даними американської організації у сфері міжнародних справ “Global Track Conflict Tracker” за весь час збройного конфлікту на Донбасі було нараховано понад 22 тис. пораниених, 10 тис. вбитих серед солдатів та цивільних осіб, а також 1,6 млн. внутрішньо переміщених людей. Крім того, згідно зі статистикою ООН, понад 3,4 мільйона людей в Україні перебувають у кризовому матеріальному становищі та конче потребують гуманітарної допомоги. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, станом на 29 травня 2017 р. кількість ВПО (внутрішньо переміщених осіб) складає 1 млн 584 тис. осіб або майже 1,3 млн сімей. Найбільша кількість ВПО зосереджена в Донецькій області – 528 тис., Луганській – 289,7 тис., Харківській – 196,7 тис., м. Києві – 167 тисяч. Серед загальної кількості ВПО – 806,6 тис. пенсіонерів, 57,6 тис. осіб з інвалідністю, 241 тис. дітей [4]. Що стосується матеріальних збитків, згідно з інформацією веб-порталу “Свромайдан Прес”, станом на 2017 рік лише освітня інфраструктура Донецької та Луганської областей зазнала збитків у розмірі 4,9 мільярда доларів. Зрозуміло, що в гострих кризових умовах говорити про розвиток когось або чогось не доречно, зважаючи на першочергову потребу у місцевого населення щодо захисту свого життя.

Кризові ситуації у всіх галузях життєдіяльності не могли не загострити безліч проблем у функціонуванні вищої освіти, а саме місцевих університетів, що були переміщені від початку військових дій у відносно безпечні регіони України. Варто відзначити, що подібна практика евакуації не вперше спіткає університети Донбасу та Криму. Впродовж періоду Другої світової війни урядом СРСР було прийнято відповідне

рішення по відношенню до низки університетів та науково-дослідницьких інститутів, які базувалися у прифронтовій зоні. З даною проблемою можна ознайомитися ретельніше вивчаючи статтю: «Освітня діяльність переміщених (евакуйованих) університетів у II світовій війні» [7], а також інші наукові розвідки на відповідну тематику.

Дивлячись у минуле з позиції сьогодення дня, можна відмітити наступну тенденцію – бурхливим конфліктам притаманно відігравати значну роль у поглибленні кризових явищ у вищій освіті, як і у суспільстві загалом. Мова йде про те, що в останнє десятиліття розповсюдження національних та міжнародних конфліктів на Близькому Сході, Африці, Східній Європі, Латинській Америці, Балканах та Південно-Східній Азії спричинило чимало викликів для систем вищої освіти, серед яких значні гуманітарні втрати, знищення інфраструктури, переміщення населення, його психологічна травматизація внаслідок довготривалого перебування у зоні підвищеної небезпеки [11]. Досить красномовним є той факт, що, за даними Інституту економіки та миру серед 162 країн світу у 2014 році лише 11 з них не мали відношення до конфлікту.

Зважаючи на вищевказані роздуми та статистичні дані, не виникає жодного сумніву у тому, що вивчення взаємозв'язку між вищою освітою, зокрема переміщеними університетами України, та військовим конфліктом на Донбасі потребує пильної дослідницької уваги. Зупинити процес наукового продукування механізмів щодо удосконалення роботи переміщених університетів України, а в подальшому їх консолідованої реінтеграції в національний освітній ландшафт – означає залишити ситуацію напризволяще, допустити добровільну капітуляцію перед ворогом. Через це вкотре підкреслювати неабияку практичну актуальність та суспільну значущість даної роботи не вважається за доцільне.

Тема переміщених університетів впродовж останніх років є об'єктом численних дискусій у громадському секторі, однак їй все ще бракує фахового наукового аналізу. Серед науковців, що займалися вивченням даної проблематики, ґрунтовні напрацювання були здійснені Р. Додоновим, Д. Додоновим [3], К. Смаглій [6], М. Кравченко [6], В. Верьовкіним [1], Д. Свириденком [5], С. Терепицим [5], У. Фурів [8]. Кожен з них висвітлює власне бачення ситуації, що склалася, соціокультурної ролі переміщених університетів в умовах конфлікту та кризи. Спільною ж для згаданих дослідників є думка про те, що університети за своєю природою є центрами формування суспільної думки. І в мирні часи, і в період війни вони являють собою вагомий і потужний генератор ідеологічного ресурсу, який жодна з конфліктуючих сторін не може залишити поза увагою.

Мета даної статті – систематизувати існуючі методичні рекомендації для викладачів та студентів переміщених університетів з різних регіонів України, в тому числі методичні рекомендації щодо

дистанційного (змішаного) навчання для студентів переміщених університетів, які проживають на тимчасово непідконтрольних територіях, а також методичні рекомендації щодо залучення до вступу в українські університети випускників шкіл, які мешкають на тимчасово окупованій території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження. Дослідження може мати певну практичну цінність – бути корисним для керівників університетів та уряду щодо формування освітньої політики та відповідних стратегій, які могли б допомогти університетам протистояти руйнівним змінам та виробити стійкий імунітет по відношенню до кризових явищ на майбутнє.

Виклад основного матеріалу. Система вищої освіти України впродовж збройного конфлікту на Сході зазнала істотних якісних та кількісних трансформацій. Після анексії Криму та у процесі військових подій на Донбасі було евакуйовано 18 державних університетів, два приватні виші та 11 науково-дослідних установ [3]. Це означає, що близько 40 тис. студентів та понад 3,5 тис. науково-педагогічного співробітників, за підрахунками Координаційного центру переміщених ВНЗ, мали залишити окуповані території з метою порятунку власного життя та зберігаючи вірність українській державі. Водночас, багато колишніх працівників та студентів переміщених ВНЗ були змушені залишитись на окупованій території та продовжувати працювати/навчатись у навчальних закладах самопроголошених республік. Дуже часто причиною таких кроків ставали не політичні погляди, а фізична неможливість переїхати через фінансовий стан, стан здоров'я, сімейні обставини тощо.

Донецький національний університет, якому у 2016 році присвоїли ім'я поета Василя Стуса, став першим переміщеним вищим навчальним закладом із зони АТО (нині – ООС). Проректор вишу Тетяна Нагорняк у документальній кінострічці “Переміщені університети” згадує: «Незабаром, після того як терористи зайняли територію Донецька, студенти та викладачі Донецького національного університету зібралися на знак протесту в столиці Києві та вимагали від Міністерства освіти і науки перенести функціонування університету на територію, яка не постраждала від конфлікту. Протести проти сепаратизму відбулися в Донецьку одразу після утворення самопроголошеної «ДНР» у квітні 2014 року. Демонстрації в основному проводили студенти-патріоти та професори Донецького національного університету. Понад 30 з них згодом пройшли через неволю та підвали» [13].

Однак це не завадило іншим студентам та працівникам університету поїхати до Києва за допомогою кампанії «Врятуй Альму Матер!». Розпочавшись як флешмоб у соціальній мережі, акція завершилась перед Кабінетом Міністрів України та Міністерством освіти і науки. Протестуючі закликали владу евакуювати університет із зони війни. Через кілька днів

це прохання було задоволено: у відповідь Міністерство освіти і науки видало наказ № 1084 «Про організацію освітнього процесу Донецького національного університету України в місті Вінниця», який став рушійною силою переїзду частини викладачів і студентів найбільшого університету Донбасу. В подальшому це додало рішучості й іншим вищим навчальним закладам регіону.

Луганський національний університет зазнавав нападів десять разів, перш ніж адміністрація університету звільнила кампус. «З червня по липень 2014 року на будівлю університету було десять прямих попадань: не кулі, а в основному міни та снаряди», - каже ректор університету Сергій Савченко. «Одного разу сепаратисти навіть захопили наш гуртожиток, пояснивши, що його дах ідеально підходить для позиції снайперів. Настав час вихати з Луганська, тому ми переїхали до міста Старобільськ, де знаходився один із кампусів університету» - згадує завідувач кафедри політології та права Валерій Архипов [14].

Заданими Координаційного центру переміщених ВНЗ процес евакуації відбувся наступним чином: Донецький національний технічний університет – переміщений з Донецька до Покровська; Донецький державний університет управління – переміщений з Донецька до Маріуполя; Горлівський інститут іноземних мов – переміщений з Горлівки до Бахмута; Донбаська національна академія будівництва і архітектури – переміщена з Макіївки до Краматорська; Донецький національний медичний університет – переміщений з Донецька до Краматорська; Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти переміщений з Донецька до Слов'янська, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка – переміщений з Луганська до Старобільська; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля – переміщений з Луганська до Северодонецька; Луганський державний медичний університет – переміщений з Луганська до Рубіжного; Донбаський державний технічний університет – переміщений з Алчевська до Лисичанська; Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти – переміщений з Луганська до Северодонецька; Луганська державна академія культури і мистецтв – переміщена з Луганська до Кремінної. Окрім цього, два виші були переміщені в інші регіони України: Донецький національний університет імені Василя Стуса – переміщений з Донецька до Вінниці; Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського – переміщений з Донецька до Кривого Рогу; Донецький юридичний інститут МВС України - переміщений з Донецька до Кривого Рогу; Луганський національний аграрний університет – переміщений з Луганська до Харкова; Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка – переміщений з Луганська до Миколаєва [3].

В умовах надзвичайних ситуацій університети очікували чітких вказівок та розпоряджень

профільного міністерства щодо їх переміщення, а головне, вони очікували негайної законодавчої, соціальної та фінансової підтримки. Незважаючи на те, що МОН вирішило певні проблеми щодо створення сприятливих законодавчих умов для університетів, деякі керівники університетів критикують їхній підхід. Уряд України не зумів створити національний план надзвичайних ситуацій. Тому міністерство було нездатне запобігти деяким тяжким наслідкам, які зазнали університети внаслідок переміщення, такі як втрата людських ресурсів, інфраструктури тощо.

Лише з часом для узаконення діяльності переміщених ВНЗ Президентом України був підписаний Закон України № 1731-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження», прийнятий Верховною Радою України 3 листопада 2016 року. Закон був спрямований на підтримку функціонування переміщених ВНЗ та наукових установ, забезпечення прав і законних інтересів таких закладів, їх працівників та осіб, які в них навчаються.

В свою чергу вчені, які залишаються на зв'язку зі своїми родичами на окупованих територіях, стверджують, що майже кожен їхній домашній університет має «однойменного близнюка» на території, що контролюється так званою «ЛНР» або «ДНР». Незаконні університети-побратими використовують майно, викрадені ресурси та видають дипломи, незважаючи на те, що їх не визнає ані українська влада, ані світова освітянська спільнота [12]. Варто відзначити, що подібна практика застосовувалася гітлерівцями під час окупації території України в період Другої світової війни.

Члени дослідницької групи з питань конфліктів та освіти С. Баракат та С. Мільтон вказують на те, що в умовах конфлікту роль вищої освіти суттєво недооцінюється [11]. Дана тенденція пояснюється тим, що вища освіта під час гострого національного конфлікту розглядається як розкіш і не є пріоритетом для національних урядів, а також міжнародних гуманітарних організацій. В період кризи більш пріоритетними вважається безпека людини, притулок, продовольство, здоров'я, транспорт та основна освіта. У цьому контексті напрошується наступне судження – людям необхідно усвідомити, що вища освіта в умовах кризи не є розкішною, у перспективі вона є одною з найбільш потужних гуманітарних інвестицій. Це пояснюється тим, що саме за університетами як осередками високої духовності закріплюється роль щодо продукування ненасильницьких стратегій та реалізація комплексу процедур в рамках миробудівництва.

У ситуації з українськими переміщеними університетами на сьогодні є щонайменше три стейкхолдери, які відіграють ключову

роль у координації процесів функціонування університетів в кризових умовах: Міністерство освіти і науки, Рада ректорів переміщених університетів, Координаційний центр з переміщених університетів за сприяння іноземних донорів. Останні два підрозділи виникли як прямий результат евакуації університетів на Сході. Пропонується дещо детальніше зупинитися на аналізі результатів їх діяльності впродовж останніх років.

Одним з найголовніших завдань Ради ректорів стала участь у розробці законопроектів, що регламентують діяльність переміщених вищих навчальних закладів. Завдяки цим зусиллям 3 листопада 2016 р. було прийнято основний закон про переміщені ВНЗ, який регулює їхню діяльність та встановлює певні пільги щодо педагогічного навантаження працівників цих закладів, порівняно з іншими вишами України. Разом з тим, цей закон лише декларує необхідність державної допомоги у сфері забезпечення матеріально-технічною базою цих закладів освіти, не прописуючи конкретного механізму надання такої допомоги.

Прерогативою Ради ректорів переміщених університетів є лобювання інтересів когорти вишів, що представляють Донецьку, Луганську та Кримську області, перед органами державної влади. Однією з головних цілей Ради є координація діяльності переселених вищих навчальних закладів України, організація їх функціонування, навчально-дослідницької діяльності. До складу Ради ректорів входять ректори 18 евакуйованих закладів вищої освіти [1]. Створивши даний орган, переміщені університети мають можливість колегіально вивчати природу існуючих проблем та поширювати передовий досвід організації процесу вищої освіти в напружених умовах сьогодення.

Рада сприяла впровадженню нових критеріїв прийому для студентів переміщених університетів. Зокрема, закон №4350 надав можливість українським студентам із окупованих районів вступити до університетів на території Донбасу та переміщених університетів по всій Україні шляхом внутрішніх іспитів без зовнішніх сертифікатів незалежного тестування. Інший закон №4718, "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності переміщених університетів...", намагається вирішити питання матеріально-технічного забезпечення, забезпечити гуртожитки та житло для внутрішньо переміщених викладачів та студентів, надаючи соціальні та економічні вигоди працівникам переміщених університетів [8]. Саме останній пункт є надзвичайно важливим в контексті збереження конкурентоздатності колективів переміщених вишів у співвідношенні з іншими ВНЗ України.

Якщо проаналізувати ефективність Ради ректорів за минулий період, можна стверджувати, що були подані конкретні пропозиції Міністерству освіти і науки України щодо вдосконалення освітньої та науково-дослідної діяльності університетів та впорядкування їх матеріально-технічних ресурсів. Окрім цього, на засіданні

у 2018 році було ініційовано створення міжнародного освітнього консорціуму, який би сприяв розвитку освіти і науки на базі переміщених університетів. В той же час, робота Ради ректорів видалася недостатньо продуктивною у питаннях віднаходження механізмів соціального захисту викладачів та студентів переміщених університетів. Адже, не залишаючи поза увагою проблему зруйнованих наукових зв'язків, значною проблемою переміщених ВНЗ стала також соціальна незахищеність їх студентів. Як підкреслюють Д. Б. Свириденко та С. О. Терепищій, на відміну від інших своїх колег, студенти переміщених університетів зіткнулись зі значно більшою кількістю проблем, зокрема це стосується виплати стипендій та оформлення належної документації, проїзду до місця навчання тощо [5].

В рамках даної роботи не можна оминати увагою також діяльність координаційного центру переміщених університетів – громадської організації, яка має на меті об'єднати зусилля переміщених університетів для прийняття спільних рішень. На відміну від Ради ректорів, центр більше орієнтований на питання логістики, допомагаючи переміщеним університетам у придбанні будівель, гуртожитків, адекватному обладнанні бібліотек, комп'ютерних лабораторій, лабораторного обладнання для забезпечення ефективності наукових досліджень. Центр також займається удосконаленням регулятивно-правової бази по відношенню до переміщених університетів, що дозволить придбання необхідних ресурсів або навіть адресне надання фінансової допомоги переселенцям.

Окрім цього, даний центр намагається зібрати публічну інформацію про діяльність переміщених університетів, їхні проблеми та досягнення для подолання низького рівня відвідуваності в цих університетах. Нещодавно за його підтримки було проведено дослідження щодо використання дистанційної та онлайн практик навчання у переміщених університетах. Дослідження було спрямоване на вдосконалення системи дистанційного та змішаного навчання, інформаційних та комунікаційних технологій у навчальному процесі та науковій діяльності цих університетів [10]. Воно переслідувало чітку мету – покращити якість вищої освіти та забезпечити більший доступ до неї для громадян з тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Одразу варто підкреслити, що вельми корисним для України у питанні розвитку дистанційного навчання та електронної освіти можуть бути напрацювання Сирії, на території якої внаслідок важкого збройного конфлікту налічується понад 200 тис. сирійських студентів, позбавлених права на навчання. Мова йде про проекти щодо реагування на надзвичайні ситуації у освітньому середовищі. Інститут міжнародної освіти та Каталітичний фонд загальної освіти розробили платформу для навчання у надзвичайних ситуаціях, яка дає змогу

переселенцям та студентам-біженцям знайти шляхи щодо відновлення доступу до знань. Одним із найбільш відомих проєктів з дистанційного навчання на території Сирії є мобільний додаток “Jamiya”, що допомагає сирійським переселенцям та студентам отримувати освіту через смартфон за умови доступу до глобальної мережі Інтернет [8]. Українським аналогом даного проєкту може бути система «Прометеус», що синтезує найкращі онлайн-курси України та світу. Її всебічне використання в освітньому процесі переміщених університетів України стане серйозним кроком для усієї вищої освіти держави в напрямку інновацій, а також поступового впровадження концепції інформаційного суспільства у сьогоденну життєдіяльність.

Екс-очільниця МОН України (2016-2019 рр.) Лілія Гриневич чітко виразила свою позицію на підтримку інноваційної місії переміщених університетів, а також їх унікальної ролі в українському освітньому просторі: «Україна має усвідомити, що переміщені ВНЗ – це не лише проблеми, які ці заклади мають, це й можливості збільшити палітру спеціальностей, які викладають у різних регіонах України. Наприклад, у Кропивницькому до того, як туди переїхав один з медичних ВНЗ, не було вищих медичних навчальних закладів. Тепер регіон має власний медичний виш» [2].

До того ж у 2017 році МОН України розробило документ, який значно спрощує можливість отримання української освіти абітурієнтам, місцем проживання яких є територія проведення АТО. Створені освітні центри «Донбас-Україна» в деяких українських університетах: Донбаській державній машинобудівній академії, ДонНУ ім. В. Стуса, Приазовському державному технічному університеті, Маріупольському державному університеті, Донбаському державному педагогічному університеті, Азовському морському інституті Одеської національної морської академії тощо. Завдяки цьому проєкту дітям з окупованих територій відкривається більш простий шлях для отримання атестата і вступу до ВНЗ на території України [3]. Тож метою функціонування центрів «Донбас-Україна» та «Крим-Україна» є, з одного боку, надання реальної можливості дітям з тимчасово окупованих територій здобувати українську вищу освіту, не втрачаючи надію на подальший успіх у житті, а з іншого – боротьба за інтелектуальний капітал української нації.

Незважаючи на наявність відповідної законодавчої бази та п'ятирічний досвід життя на новому місці, переміщені ВНЗ Донбасу й досі стикаються з низкою проблем. Першочерговою та спільною для всіх є проблема недофінансування, відсутності повноцінної матеріально-технічної бази, навчальних приміщень, гуртожитків, бібліотек, лабораторій і таке інше. Ректор Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, що розташований у місті Києві, Володимир Казарін у документальному фільмі «Переміщені університети» прокоментував характер взаємодії

його вишу із органами державної влади: «Наша співпраця є досить ефективною. Протягом року були підписані важливі закони. Наприклад, переміщені університети отримали відшкодування в контексті щорічної акредитації. Інакше було б дуже важко пропустити це у відриві від нашої логістичної бази. Ми також маємо переваги з точки зору нашої політики конфіденційності... З іншого боку, деякі закони щодо переміщених університетів були прийняті Українським парламентом дуже давно, але вони ще не виконуються. Цю ситуацію треба змінити» [14].

Ситуація у кожному переміщеному університеті України є складною, але не є однаковою. Зокрема, є певні виші, які опинилися у відносно кращій ситуації: вони були передислоковані до своїх філій в межах однієї області, що хоч і не позбавило їх всіх проблем, але значно спростило процес переїзду й адаптації на новому місці. Проте для тих закладів, які переїхали освоювати нові, значно віддаленіші території, питання інтеграції у новий контекст і нове соціокультурне середовище виявилось значно складнішим. Головним викликом для таких університетів стала потреба щодо адаптації до нового контингенту студентів, а також інших потреб регіону [6]. Песимістичний прогноз виглядає наступним чином: за кілька років виші ризикують втратити свою «донецьку/луганську» ідентичність, зійти з радарів західних урядів та донорських організацій і бути втраченими у різноманітні проблеми української вищої освіти.

Адже з плином часу студенти Донбасу, які переїхали на підконтрольні Україні території, одержують дипломи, а лави студентів переміщених закладів освіти поповнюватимуться переважно або виключно місцевими абітурієнтами. Відсутність студентів-переселенців з Донбасу у переміщених вишах стане очевидною проблемою для збереження їхнього регіонального самовизначення.

Для української держави збереження переміщених університетів має ідеологічну та політичну складову й тому сьогодні не прийнято говорити вголос про ті логічні кроки, які було б варто зробити відносно деяких слабших закладів, яким не вдасться конкурувати з місцевими й іншими національними Вишами [9].

Об'єднання кількох переміщених ВНЗ в один заклад або долучення їх до інших місцевих університетів виглядало б цілком слушним кроком, якби такий крок не був сприйнятий як капітуляція перед ворогом. Тож в умовах гострої конкуренції за абітурієнтів та невизначених перспектив, переміщеним ВНЗ, їхнім педагогам та керівництву необхідно не лише боротися за абітурієнта, але й щодня доводити своє значення для гуманітарного розвитку свого міста, регіону та країни. Зараз вони не позбавлені уваги – їх представники відвідують міжнародні конференції за межами України, мають більш-менш сталу фінансову допомогу міжнародних організацій. Однак з часом поживлений інтерес Заходу та донорів до переміщених ВНЗ може зменшитися й розраховувати вони зможуть виключно на власні сили.

За відсутності чіткої державної стратегії розвитку переміщених ВНЗ та в умовах браку коштів на укріплення їхньої матеріальної бази питання порятунку цих освітніх центрів і збереження власної ідентичності перебуває в їхніх руках. Успішність у збереженні власних позицій в умовах загострення конкуренції на ринку освітніх послуг залежатиме від здатності професійних колективів переміщених закладів освіти запропонувати українському суспільству та місцевим громадам свою новітню місію культурної реінтеграції Донбасу. В цьому сенсі переміщені університети мають можливість здобути нову роль і суспільне значення не лише як центри освіти й науки, але і як осередки культури та громадської активності, як місця суспільного діалогу, інноваційних платформ пошуку стратегій подолання конфліктів між громадянами з нетотожною, подекуди дифузною ідентичністю. Розвиток супутніх послуг, які можуть надавати переміщені університети місцевим громадам, перетворить їх з одержувачів допомоги від уряду та місцевої влади на надавачів нових послуг і творців нових смислів сучасної української реальності.

При цьому переміщені ВНЗ Донбасу продовжують виконувати в першу чергу освітню функцію. Окрім стандартного процесу підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців серед української молоді, на територіях Донецької та Луганської областей викладачам переміщених ВНЗ доводиться “боротися за свідомість” своїх майбутніх студентів. Не слід забувати про те, що всі переміщені ВНЗ, які продемонстрували своїм переїздом відданість Україні, так чи інакше, є не просто закладами освіти, а ще й могутньою зброєю в інформаційній війні з російською пропагандою. Саме вони є тими реабілітаційними центрами, що здатні ефективно здійснювати “санітарію свідомості” місцевих мешканців, які досі вороже налаштовані проти українського уряду.

Досвід співпраці представників Київського офісу Інституту Кеннана з переміщеними університетами Донбасу показав їхню спроможність стати платформою для налагодження комунікації між сходом і заходом України [6]. Проблеми порозуміння між регіонами можуть бути подолані через організацію спільних проектів, літніх шкіл, лекційних курсів, воркшопів, академічних обмінів. Внутрішня культурна дипломатія переміщених ВНЗ Донбасу є тим містком, який може допомогти консолідувати українське суспільство від Луганську і до Львову. Залишається тільки залучитися повноцінною підтримкою з боку державної влади, яка чи не найбільше має бути зацікавлена у налагодженні внутрішнього діалогу у суспільстві, підтримці освіти, науки та культури. Ці галузі варто сприймати не як інструменти пропаганди у суспільстві, але як гарантія національної безпеки держави.

Висновки. Таким чином, переміщені університети варто розглядати не як проблему, а як серйозний виклик для вищої освіти, що здатний позитивно вплинути на динаміку розвитку університетів як на теренах України, так і за її

межами шляхом сміливого застосування інновацій у навчально-виховному процесі. Для української нації університети стали носіями високої духовності, проповідниками гуманістичних цінностей, реабілітуючи свідомість людей після жахиття війни та страждань. Опинившись у скрутних матеріальних умовах, переважній більшості переміщених університетів вдалося довести, що університет – це потужна академічна інституція, яка здатна здійснювати опір навіть таким негативним явищам як військовий конфлікт та криза. Мобілізувавши усі наявні ресурси та привернувши до себе увагу з боку іноземних фінансових донорів, міжнародних освітніх організацій, адміністративні, науково-педагогічні та студентські колективи переміщених університетів довели, що найбільшою їх цінністю є не стіни чи обладнання, а потужний інтелектуальний капітал, довіра людей одне до одного, а також любов до Батьківщини. У кінцевому рахунку це дає привід для виваженого оптимізму на рахунок майбутнього цих інституцій, а також української вищої освіти загалом.

Список використаних джерел

1. Верьовкін В.В. Особливості реалізації освітньої політики щодо переміщених університетів України. *Вища освіта України*, №4, 2017. С. 17-22.
2. Гриневич: переміщені ВНЗ - це не лише проблеми. Вища освіта в Україні. <https://osvita.ua/vnz/54694/>
3. Додонов Д.Р. Університети–переселенці: проблеми сьогодення та перспективи реінтеграції. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць*, 2017. Вип. 126, С. 401-407.
4. Звіт Національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами, 2018. Агентство ООН з питань міграції. Доступно: [Дата звернення 15 вересня 2018].
5. Свириденко Д.Б., Терепищій С.О. Сценарії реінтеграції української вищої освіти: філософський аналіз та оцінка перспектив. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць*. 2018. С. 59-70.
6. Смаглій К., Кравченко М. Переміщені університети Донбасу як осередки внутрішньої культурної дипломатії. – *Агора*. 2017. https://kennankyiv.org/wp-content/uploads/2017/06/Smagliy-Kravchenko_Agora_V18.pdf
7. Терепищій С.О., Хоменко Г.В., Заїчко В.В. Освітня діяльність переміщених (евакуйованих) університетів України у Другій світовій війні. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 138(2). С. 213-218.
8. Furiv U. Displaced universities face looming identity crisis <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2018072415363023>
9. Gomilko O., Svyrydenko D., Terepyshchy S. Hybridity in the Higher Education of Ukraine: Global Logic or Local Idiosyncrasy? *Philosophy and Cosmology*, 2016. Vol.17, P. 177-199.
10. Kyvliuk O., Svyrydenko D. Academic mobility as “brain drain” phenomenon of modern higher education. *Studia Warmińskie*, 2017. Vol. 54, P. 361-371.
11. Milton S., Barakat, S. Higher education as the catalyst of recovery in conflict-affected societies, *Globalisation, Societies and Education*, 2016. Vol. 14(3), P. 403- 421.
12. Svyrydenko D. Divided Universities: The Postcolonial Experience of Contemporary Ukrainian Higher Education. *Future Human Image*, 2017, Vol. 7, P. 128-134.
13. Ukraine’s displaced universities. Open democracy – free thinking of the world <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-s-displaced-universities/>
14. Yanchenko K. Displaced universities: 18 Ukrainian colleges are exiled in their own country. <http://>

euromaidanpress.com/2017/02/25/displaced-universities-how-18-ukrainian-colleges-from-donbas-and-crimea-are-living-in-exile-in-their-own-country

References

1. Veryovkin VV Features of implementation of educational policy regarding displaced universities in Ukraine. Higher Education of Ukraine, No.4, 2017. P. 17-22.
2. Hrynevych: displaced universities are not only problems. Higher education in Ukraine. <https://osvita.ua/vnz/54694/>
3. Dodonov DR Migrant universities: the problems of today and prospects for reintegration. Gilea: scientific bulletin: Collection of scientific works, 2017. Vol. 126, pp. 401-407.
4. Report of the National System for Monitoring the Status of Internally Displaced Persons', 2018. UN Migration Agency. Available: [Accessed September 15, 2018].
5. Sviridenko DB, Terepyshchi SO Scenarios for reintegration of Ukrainian higher education: philosophical analysis and evaluation of prospects. Gilea: scientific bulletin: Collection of scientific works. 2018, pp. 59-70.
6. Smaglyi K., Kravchenko M. Displaced Universities of Donbass as Foci of Internal Cultural Diplomacy. - Agora. 2017. https://kennankyiv.org/wp-content/uploads/2017/06/Smaglyi-Kravchenko_Agora_V18.pdf
7. The therapist SO, Khomenko GV Zaichko VV Educational activities of the relocated (evacuated) universities of Ukraine in World War II. Gilea: scientific bulletin: Collection of scientific works. 2018. Vip. 138 (2). S. 213-218.
8. Furiv U. Displaced universities face looming identity crisis <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2018072415363023>
9. Gomilko O., Svyrydenko D., Terepyshchyi S. Hybridity in Higher Education of Ukraine: Global Logic or Local Idiosyncrasy? Philosophy and Cosmology, 2016. Vol.17, P. 177-199.
10. Kyvliuk O., Svyrydenko D. Academic mobility as brain drain the phenomenon of modern higher education. Studia Warمیńskie, 2017. Vol. 54, P. 361-371.
11. Milton S., Barakat, S. Higher education as a catalyst for recovery in conflict-affected societies, Globalization, Societies and Education, 2016. Vol. 14 (3), P. 403-421.
12. Svyrydenko D. Divided Universities: The Postcolonial Experience of Contemporary Ukrainian Higher Education. Future Human Image, 2017, Vol. 7, P. 128-134.
13. Ukraine's displaced universities. Open democracy - free thinking of the world <https://www.opendemocracy.net/en/support/ukraine-s-displaced-universities/>
14. Yanchenko K. Displaced universities: 18 Ukrainian colleges are exiled in their own country. <http://euromaidanpress.com/2017/02/25/displaced-universities-how-18-ukrainian-colleges-from-donbas-and-crimea-are-living-in-exile-in-their-own-country>